

LEVÉLTÁR

27805

A NAGYKANIZSAI
REFORMÁTUS EGYHÁZ
TÖRTÉNETE

✧

IRTA :
KÁDÁR LAJOS
REF. LELKÉSZ

✧

A FÜZET TISZTA JÖVEDELME A NAGYKANIZSAI REF. TEMPLOM
ÉPÍTÉSÉRE FORDITTATIK

NAGYKANIZSA.
GUTENBERG-NYOMDA
1931.

Ára 1 P 50 f.

270
K 10

LEVÉLTÁR

A NAGYKANIZSAI REFORMÁTUS EGYHÁZ TÖRTÉNETE

★

IRTA:
KÁDÁR LAJOS
REF. LELKÉSZ

★

A FÜZET TISZTA JÖVEDELME A NAGYKANIZSAI REP. TEMPLOM
ÉPÍTÉSÉRE FORDITTATIK

NAGYKANIZSA.
GUTENBERG-NYOMDA
1931.

I. Nagykanizsa őskora.

Nagykanizsa helyén már a Kr. előtti VI. században harcias kelták laktak, akikről itt kiásott pénzdarabjaik, mint hírmódók tanuskodnak. E kelták a város mai helyére telepet építettek, amely mint sziget emelkedett ki az akkoriban 5 kilométer széles és 42 kilométer hosszú nádas, mocsaras területből. Ez a mocsárvidék a kutyához hasonló nádi farkasok tanyája volt s valószínűleg azért nevezték el a közbeeső telepet a kelta eredetű cimberék Corrhudunumnak (=ebhely). Corrhudunum megközelíthetlensége miatt sikeresen állt ellen a Pannonia meghódítására törekvő Julius Caesar legióinak is és csak a falai közt kitört belviszály juttatta azt később Octavianus kezére. Octavianus Augustus azután a mocsár közepébe cölöpökön és terméskő-alapon álló téglavárat építtetett, amelyet Valcumnak, de népiesen inkább Canissának (=nőstény kutya, szuka) neveztek, ami tehát egyet jelent az előbbi Corrhudunum névvel. E vár a rómaiak fontos stratégiai állomása volt, mígnem azt a beözönlő gótokkal szövetséget kötő őslakók 308-ban Kr. u. lerombolták. De a várat az avarok újra felépítették s kháni székhellyé, kenézséggé tették. A szláv knezu, vagy kenezu = népfőnök szó magyarázza meg a várnak akkori Velika Knyaz nevét, amelyet az avarok legyőzője, Nagy Károly romboltatott le. A frank védnökség alatt betelepülő szlávok azonban újra felépítették a latinul Magna Knesacha néven ismert várat, amelyet hazai történeti kútfőink már állandóan

Kenesa néven emlegetnek. A honfoglaláskor Zsolt, majd Zuárd vezérek kapták Kenesát, mely később a 108 magyar törzs egyike, az Osl vagy Ost nemzetség birtokában ment át. (E nemzetség egyik lezármazottja a ma is virágzó ostffyasszonyfai Ostffy-család.) Az Osl-család egy Dulló nevű tagja változtatta 975-ben a vár nevét Nagy Canissára s e vár később sikeresen állt ellen a lázadó Koppány pogányvezér ostromainak. Szent István a várat a család récsői birtokaiért örök cserébe adta az Osl nemzetségnek, amely utóbb a királyi ház elleni lázadása és önkénykedése miatt e birtokát egy időre elvesztette; de amikor Osl Lőrinc mester a lázadó Csák Máté ellen Róbert Károly mellé szegődött, 1324-ben a kanizsai birtokra királyi adományozást nyert. És akkor Lőrinc mester vette fel e birtoka után a Kanizsay családi nevet. Ettől kezdve a várnak és a városnak a sorsa a Kanizsay-család életével forrott össze. A mohácsi vész után a Kanizsay-család utolsó sarját, Orsolyát Zápolya János király 1532-ben fiúsította és a dúsgazdag főúri sarjadékot 14 éves korában Nádasdy Tamás gróf, a későbbi nádor vette feleségül. Nádasdy a magyar reformációnak leghatalmasabb támogatója lévén, benne Nagykanizsa vidékének reformációja is biztos támaszra talált.

És itt elérkeztünk tárgyalásunk kimondott céljához, a nagykanizsai református egyház történetének vázolásához.

II. Nagykanizsa és vidéke a reformáció korában.

A nagykanizsai református missziói egyházközség, amely 1887-ben alakult, a zágrábi ref. egyházközség megalakulásáig a Tapolca vidékétől Fiuméig és a stájer határszélig kiterjedő óriási terület református missziói központja volt; de még ma — a trianoni

országsonkitás és a keszthelyi ref. főkegyház 1926-ban bekövetkezett anyásítása után — is Magyarországnak legnagyobb missziói területet felölelő egyházközsége, mert Zalavármegye nagykanizsai, letenyei és pacsai járásában és Somogymegye szomszédos csurgai és marcali-i járásában összesen 126 politikai községben teljesíti a ref. híveknek lelki gondozását.

Amidőn tehát a nagykanizsai ref. egyházközség múltját ismertetni akarjuk, nem szorítkozhatunk magára Nagykanizsa város területére, hanem ki kell terjeszkednünk a megjelölt földrajzi határok közt fekvő egész terület egyháztörténeti viszonyaira.

A reformáció terjeszkedése idején annak hatalmas pártfogói: Nádasdy Tamás és Enyingi Török Bálint, továbbá Batthyány Ferenc s az alsólindvai Bánffyak és a szigetvári hős Zrínyi Miklós voltak e terület földesurai.

Kanizsa 1534 végén jut Kanizsai Orsolyának, a nagymúltú család utolsó sarjának kezével Nádasdy Tamás birtokába, akinek védelme alatt megalakult itt az evangélikus gyülekezet épp úgy, mint Nádasdy többi birtokain. Szeremlyéni Mihály volt első ismert prédikátora a nagykanizsai protestáns gyülekezetnek. Hogy Szeremlyéni mikor kezdte és meddig folytatta Kanizsán reformáló munkálkodását, nem tudjuk. Nevét és nagykanizsai működése emlékét »Egyiptombéli kijövéséről Izraelnek« című költeménye őrizte meg. Ez az ének a XVI. század legtermékenyebb írójának, Bornemissza Péter ref. püspöknek énekeskönyve 278. levelén és a Lipcsei kódex 44. levelén olvasható (Közölte Szilády Áron is a Régi Magyar Költők Tárában) s annak minket érdeklő utolsó versszaka így szól:

„Ez éneket Kanizsának várában
Szeremlyéni Mihál pap bánatjában

Az zsidókról minap szerzé énekben
Tizenötszáz-negyvennégy esztendőben“

E reformátor bizonyára a már akkor török hódoltság alá került Szeremléről (Baja mellett) származott, amely község a XVII. századig Zeremlyan, Zeremlen néven említetik. Szeremlyéni 1544-ben még bizonyára az ágostai hitvallás követője volt, miként pártfogója Nádasdy Tamás, de később valószínűleg Calvin követője, református lett s ő az őse a ma is virágzó Szeremley papi családnak, amelynek tagjai a XVII. században Dunántúl hol Szeremlyéni, hol Szeremlei néven említetnek, pl. Szeremlyéni Tamás hetesi (Somogym.) ref. lelkész.

Szeremlyéni Mihály és társai reformátori működésének megjött a sikere. Kanizsa a török hódítás idején végvár volt. »A végházak katonái pedig a nagyságos vitézlő férfaktól az utolsó hajdúig az evangélium zászlaja alá szegődnek s csak e zászló alatt képesek védeni a hazát. A legelső magyar hitvallást is Eger várőrsége terjeszti I. Ferdinánd és fia, I. Miksa eleibe« — olvassuk Földváry László: Szegedi Kis István Élete című művében. (168. l.) Ezért sóhajt föl Mezőlaki Ferenc zalavári apát 1556-ban: »ezeken — t. i. a hajdúkon — nem fog már a szentelt víz, amint én látom!« ezért mondja 1558-ban Zele Jakab kanizsai tiszttartó: »én még a pápa kosztján vagyok, de az „uraim“* már nem

* Az elszegényedett vagy a töröknek behódolt megyékből menekült s várőrségekben szolgáló köznemeseket nevezték „uraimnak“ és vitézlő férfiaknak, míg ők maguk „lovag“-nak mondták magokat. (Földváry 150. l.) A várőrség többi részét hajdúk, darabontok, baramiak képezték, kik havi zsoldért szolgáltak, sokszor portyázva raboltak. — Ezeket a reformáció másik ismert pártfogója, Nádasdy kedves embere: gradeci Stancsics Horváth Márk erős kézzel megfékezte és rendhez szoktatta — mint Szigetvár parancsnoka. (Lásd Szalai Ágost: Négy száz magyar levél. Pest 1861.)

hajlandók a mártýromságra» (Földváry i. m. 169. l.) Így tehát a kanizsai vár hős védelmezői már nyíltan protestánsok voltak. A várban és környékén lakó nép pedig mint mindenütt, úgy itt is szívesen követé az urak példáját s örömmel nyitotta meg szívét az evangélium tanításai előtt.

De Kanizsa vára nem sokáig maradt a Nádasdyak birtokában. A nádor özvegye 1566-ban a török által egyre jobban fenyegetett várat átadta a királynak — cserébe nyitrai birtokokért. A vár a török egyre ismétlődő ostromának (1571, 1573, 1591, 1592. években) végre is nem tudván ellenállni, Paradeiser várparancsnok 1600. okt. 22-én Damad Ibrahim nagyvezérnek dicstelenül megadta magát. Ettől kezdve a vár és a város lakosságáról és vallási viszonyairól semmit sem tudunk.* — Azért maga Nagykanizsa helyett fordítsuk tekintetünket a mai nagykanizsai ref. missziói egyház érdekkörébe tartozó óriási területnek vallási viszonyaira a reformáció korában. Lássuk először is a reformáció rövid pályafutását horvát földön.

Horvátországnak a nagykanizsai ref. egyház missziói területét érdeklő nyugati részében a reformáció — főleg a csaknem teljesen protestánssá lett Krajnával való szomszédság révén — elég gyors hódítást tett. A műveltebb főpapok és papok csatlakoznak a reformációhoz vagy örömmel látják és

* Hosszú kilencven évig sanyargatta ezután a török Kanizsa várából a környéket és a szomszédos vármegyék lakosait, de alattvalóinak vallásával nem törődött. A vallási türelem szép bizonyítéka a „kanizsai tizenegy fő-fő aga” írásban kiadott eme parancsa: „Minden ember a maga hitén megálljon, kálvinista tartson kálvinista predikátort, lutheránus pedig lutheránust, egymás között szépen vesztégségben legyetek és — ha fejetek köll — ehhez tartáatok magatokat!”

Halis István: Nagykanizsa város története (27. l.)

elősegítik annak terjedését. Ilyenek: Dudich András kinini, később pécsi püspök, Vrancsics Antal kanonok, később egri püspök, Petrus Paulus Vergerius modrusi, majd Capo d'Istria-i püspök, Bebek Imre prépost és a nagy tudományú, fáradhatatlan munkásságú Vlahovics Gregur (és testvére a polai püspök), a bibliafordító, ki egész falvakat térít meg és székhelyén, Möttling (Metlika) városban protestáns iskolákat állít fel. — Mások külföldi tanulmányaik befejeztével külföldi egyetemek tanárai lesznek. Pl. a »második Luthernek« nevezett Matija Vlacsics Frankovics, másként Flacius Máté, wittenbergi és jénai tanár (1544), kinek 70 írott munkája maradt az utókorra. Ő a szigorú lutherismus előharcosa (Flacianismus) míg a károlyvárosi származású Karlstadt, a túlzó wittenbergi tanár, kit nem elégít ki Luther szelidebb felfogása, később egészen ~~egészen~~ Luther ellen fordul. Grbics Máté pedig Tübingenben lett a görög nyelv professzora 1540-ben. — A főurak örömmel látják birtokaikon a protestáns igehirdetőket: így Ungnad János báró, varasdi főispán, később a szlovén és horvát határok generálisa és rokona, Ungnad Kristóf, a bányák felügyelője, meg a Zrinyiek, Frangepánok, Patacsicsok, Henningek, Ducsicsok, gróf Erdődyek, báró Malakóczyak, gradeci Stancsics György körösi főispán, Tahy Ferenc várparancsnok és mások. — A reformátorok közül legkiválóbb Truber Primus mönchshofi lelkész Krajnából, aki az első szlovén kátét írja és hogy azt olvashassák, a tudatlan nép közé ezrével és ezrével küldi Urach városában nyomtatott ábécés könyvét, valamint szlovén nyelvű bibliafordítását. E miatt már 1547-ben menekülnie kell s az egyházból kiátkozzák, de Tübingában, Kristóf württembergi herceg udvarában menedéket talál és Ungnad János közvetítésével továbbra is küldi Horvátországba és később a Zrínyiek védelme alatt Muraközbe is

bibliáit és más könyveit. — Mikor az eilenreformáció Draskovich püspökségével 1563-ban megkezdődik, Ungnad is Tübingenbe költözik és Truberrel együtt onnan irányítják a reformáció munkáját horvát testvéreik között. Kukuljevič Iván horvát történétíró, tud. akadémiai tag írja »Pavao Skalic« (Zagreb 1875.) című történeti életrajzában: »Ungnad János báró és Truber Primus védnöksége alatt dolgoztak: Antal a dalmata, Konsul István (később vasvári prédikátor), Szvecsics György, Jurisics György, Vlahovics Gregur, Hlej Ferenc Istriából, Mózes Miklós Cres-ből, Fabianics Iván, Lamella Iván, Zivesics Máté Pazinból, Bresics Antal Modrusból, Bucsics Mihály a Muraközben, Kranjcsics Péter Ozalj-ból, Juraj Iván és Drenovácski Miklós Boszniából és mások. Pártfogóik: Zrinyi Miklós és fia György Muraközben, Ozaljon és Károlyvárosban, Erdődy Péter bán Metlik, Okics, Zelina, Sziszek és Cesargrad körül, Gradeci Stancsics György a kőrösi főispánságban Gradec körül, Lomnicai Horvát Iván, a sipusi egyház felügyelője Turopoljén, Dubravai Vragovics Péter Belovár megyében, Dubrava táján, Barbo Ferenc fiumei kapitány és Hannibal de Comitibus (Knezics) Istriában.«

De sajnos, a népük- és nemzetüknek az evangélium által való fölemelésén fáradozó lángszellemek nem számoltak a horvát nép iszonyu tudatlanságával, amelynek kódét az evangélium fénye sem tudta áttörni. Így a megrettentés fegyvereivel győzött az ellenreformáció. Az 1567. évi sabor XXXI. t.-cikke már elrendeli, hogy protestáns embernek Horvátországban birtoka és hivatala nem lehet. Az 1609. évi horvát törvény szerint »Horvátországban a protestáns papok elfoghatók és megölhetők.« Az 1625. évi 61. t.-c. szerint pedig »többé ne legyen szó eretnekekről«.

Legtovább ellenálltak az ellenreformáció erőszakos térítési eszközeinek a várőrségek (Károlyváros,

Kapronca, Sziszek, Petrinja és különösen Varasd) protestáns katonái és e városok prot. lakossága, meg a németajku bányászok. De hiába minden! A XVIII. század végére már Horvátországban és a Murközben (Légrad kivételével) hírmondója sem maradt a protestantizmusnak.

Ime a reményteljes kezdetet így fojtá el a hatalom erőszaka! »A reformátorok nyomában indult meg a küzdelem az analfabetizmus ellen, a reformátorok útján keletkeznek a horvát irodalom első termékei, sőt hatásuk ellensúlyozására jönnek létre a pápa-pártiak egyházi nyomdái is. De — miként egy horvát író panaszolja — a hatalom birtokosai minden tekintet nélkül gyomlálták a horvát szivekből az eretnokség konkolyát és e közben nem kímélték a nemzeti jelleget sem. A reformációt megsemmisítették, a nemzeti eszméletet teljesen elfojtották s a horvát irodalmat csirájában tönkretették«. (Vijenac 1883. —yz—)*

A közeli Muraközbe — amint Haller Jenő »Légrad története« című könyvében kimutatja — a reformáció 1547-ben vonult be a szigetvári hős, Zrinyi Miklós védelme alatt, akinek második felesége, Rosenberg Éva protestáns volt s »akinek udvari papja, Lonchaeus vagy „Dárdás“ Szikszay Pál volt egyik reformátora a Mura és Dráva vidékének.« (Csire István: Vázlat Csurgó múltjából.) Kezükre járt a protestantizmus terjesztésében Ungnad János báró, varasdi főispán, aki Tübingából hozta magával a reformáció gondolat-csiráit, hogy azokat Horvátországban is Muraközben elhintse.

* Aki a horvátajkuak reformációjáról bővebbet akar tudni, olvassa el dr. Tarczay Erzsébet: »A reformáció Horvátországban« című, sok forrásmű felhasználásával készült úttörő munkáját, amely különlenyomat a Theologiai Szemle 1930. évi V. évfolyam 4—6. számából (195—287. lap).

Zrinyi György, Zrínyi Miklósnak atyjához hasonló hős fia, már szinte katonai karhatalommal erősítette meg a reformációt birtokaiban. A pálos barátokat elűzi birtokairól; református őrséggel látja el várait: Csáktornyát, Perlakot, Légrádot; majd a reformáció szolgálatára nyomdát állít 1570-ben Csáktornya tövében Nedőcén vagy Nedelicen (= Drávavásárhely), hogy terjeszthesse Truber Primus újtestamentumfordítását és a kálvinista Bucsics Mihály belicai pap és reformátor kátéját. E nyomdában jelent meg 1574-ben Werbőczy István Hármaskönyve is szlovén nyelven.

Példáját követte Alsó- és Felsőlendván és környékén az Alsólindvai Bánffy bárói család, különösen Bánffy Miklós, aki Bécsből hívta meg Alsólendvára Hoffhalter Rudolf nyomdászt és részére könyvnyomdát szerelt fel; majd Orbonai Rácz György rektor halála után a nagytudományu Kulcsár Györgyöt választotta meg alsólendvai ref. prédikátorrá, aki sok jeles művel gazdagítja a theologiai irodalmat a lendvai nyomda kiadásában.

Debreceni Ember Pál »Historia ecclesiae reformatae in Hungaria et Transsylvania« című – s Utrechtben 1728-ban Fridrich Adolf Lampe tanár által kiadott – könyve szerint (amelyhez Perlaki Márton muraközi származású lévai esperes-lelkész följegyzései szolgáltak forrásul) Muraközben a következő református egyházak voltak: Chak (Csáktornya), Felső-Lindva, Alsó-Lindva, Martiancz (Mártonhely), Muraköz oppidum, Nedolcz (Nedőce, Nedelic), Strigon (Stridó), Muraszombath civitas, Szentmárton, Szelnecz (Szelence), Szentgyörgy, Turniszcza (Bántornya), Tövisses-Szentgyörgy, Légrád oppidum, Perlak oppidum, Szobotica (Kisszabadka), Szentmihály, Beleczen (Belica). – A lelkészek nevei közül felemlíti a következőket: „Georgius Kulchar senior (esperes)

Alsó Lyndva, Andreas Briccius (Böröcz) senior, Martinus Domjáni, Pastor Eccl. Martiancziensis et senior Muraköz, Andreas Hidegkuti Praedicans in Nedolcz, Petrus Fabritius Pastor Eccl. in Szent Marton, Michael Janicz P. Eccl. Szelnecziensis, Petrus Briccius Praedicans Szent Gyorgyiensis, Georgius Vekecz Concionator in Turniszczza, Jagoniczius magnus heros Reformationis mansit in Beleczen.«

Ha a reformáció hódító útját tovább folytathatta volna a Muraközben, milyen reményt nyújtó kilátások nyíltak volna Muraköz megmagyarosodása s a zágrábi püspökségtől elszakadása tekintetében és akkor talán még a most bennünket fojtogató Trianon urai is megértették és méltányolták volna Muraközre vonatkozólag a költő Zrinyi Miklós jelszavát, hogy „ne bánts d a magyart!?”

De 1616-ban már kimondotta Pázmán Péter a főpapok gyűlésén híres krisztustalan kijelentését, hogy „inkább farkasok és rókák lakják Magyarországot, mintsem eretnekek» s ezen elvnek gyakorlati megvalósítása volt, hogy a Pázmán Péter rábeszélésére a báni méltóság kedvéért a róm. kat. hitre áttért ifjabb Zrinyi György a birtokairól 20 ref. lelkészt üzött el örökre, úgy hogy híres kanizsai földink, Kanizsai Pálfi János egyházkerületi jegyzőkönyve szerint (amely az esztergomi főegyházmegye levéltárában őriztetik) az ő idejében, 1632-ben a Muraközben már csak Turniscsán volt református és egyedül Légrádon evangélikus lelkész.

A Murán innen, Kanizsa közelében alakult ref. gyülekezetek sorsáról a várnak török kézre jutása után hű képet nyerünk városunk fentemlitett nagynevű, de ismeretlen származású fiának értékes feljegyzéseiből. Ez a férfit Kanizsai Pálfi János (ő magát görögös - latinsággal Joannes Paulides Canisaeus -nak

irja), aki 1629-től 1641-ig a dunántúli ref. egyházkerület püspöke volt.*

»Születési idejére nézve nem tudok határozott évszámot, de azon körülményből, hogy iskoláit 1607-ben már bevégezte, azt 1580–1585 közé helyezhetjük« — írja Thury Etele »A dunántúli ref. egyházkerület története« c. nagyszabású művének I. kötete 218. lapján. — Tudjuk, hogy Somorjai Máté János — később felső dunamelléki ref. püspök — és Pécsbői Király Imre — a híneves énekszerző — társaságában 1609. június 3-án érkezett Kanizsai Heidelbergbe s a három holtig hű barát ott együtt iratkozott be az egyetemre. Ezek közül Somorjai 1585. február 21-én született, önála tehát Kanizsai, tekintve több évre terjedő rectoriáját, egy-két évvel idősebb lehetett.« Előnevét születési helyéről vette — írja Thury Etele — s annak 1600-ban a török által történt bevétele után Fertőszentmiklóson, Csepregen, Kőszegen, és Révkomáromban tanult, honnan a somorjaiak vitték magukhoz rektor-nak« (ú. nev. academica rectoria-ra). Itt megszerezvén az úti költséget, két év múlva fenti két barátja társaságában tanulmányai folytatására Heidelbergbe ment, ahonnan 1610. nyarán irodalmunk kimagasló alakjával, Szenczi Molnár Alberttel meglátogatta Frankfurt, Freiburg, Giessen, Marburg, Herborn egyetemeit s visszatérve Heidelbergbe, innen indult vissza hazájába és 1610. nov. 28-án Somorjára érkezett. A tudós hírében álló Kanizsait versenyre kelve hívják Sárvár, Érsekújvár, Nagyszombat, Somorja, Révkomárom iskoláik rektorául, mely utóbbi helyet elfogadván, onnan Léva és Debrecen lelkészüknek

* Ez a dunántúli egyházkerület akkor a veszprémi, pápai, vépi (később körmenői), németújvári és kiskomáromi egyházmegyékből állott; a vízlendvai akkor szűnt meg, a mai külsősomogyi egyházmegye pedig éppen akkor csatoltatott át a baranyai superintenden-tiához.

hívják meg, de ő inkább a pápai lelkészi állást fogadja el 1612. május havában. Már 1612. június 16-án részt vesz a Körmendre összehívott zsinaton és azzal tette emlékezetessé és áldottá nevét, hogy »ettől kezdve egy nagy ívrétű, vastag jegyzőkönyvbe feljegyeztette röviden az általa emlékezetre méltónak tartott dolgokat, különösen az évenként többször tartott zsinatokon a lelkészi állásokra felavatottak neveit, később a jelen voltak- és távollevőkét, majd a tárgyalt ügyeket is. Az ő feljegyzéseivel kezdődik egyházkerületünk legrégibb jegyzőkönyve, mely most a hercegprimási főegyházmegyei könyvtárban van Esztergomban.« (Thúry E.)

Pápai lelkésztársa, Pathay István püspök szentelte őt pappá az 1612. nov. 11-én tartott köveskúti (Zalam.) zsinaton, ahol a pápai egyházmegye esperesévé is megválasztott és azóta az öreg püspöknek őt gyermekeként tisztelő munkatársává lett és valószínűleg jobb keze volt. Az 1617. évi szintén köveskúti zsinaton az egyházkerület főjegyzői tisztségét ünnepélyesen reáruházták, amelynek betöltésében halhatatlan érdemeket szerzett. Az 1619-ben tartott pozsonyi országgyűlésen őt érte a kitüntetés, hogy Bethlen Gábor fejedelem és a jelenlevő karok és rendek előtt Pál ap. Héb. I. II. 16—18 versei alapján, karácsony másnapján a nagytemplomban prédikálhatott és hogy az általa rendes kovászos kenyérrel szolgáltatott úri szent vacsorán több mint ötször annyian járultak az úrasztalához, mint ünnep első napján az udvari lelkész, Alvinczy Péter ostyás úrvacsorájához. Ő hozta be hazánkban először a Kálvin-féle presbyteriumot s azt Pápán 12 taggal megszervezte.

Mikor Pathay István püspök Esterházy Miklós nádor fenyegetései miatt 1628. nov. 28-án búcsuvétel nélkül elköltözött Pápáról s Bethlen Gábor fejedelem

hívására a belényesi papságot fogadta el, nagy zavarban hagyta egyházkerületét, melyből Kanizsai Pálfi János mentette azt ki, akit közben — Beythe Imre esperes 1624-ben bekövetkezett halálakor — maga Batthyány Ferenc, Németújvár ura kért fel udvari papjául s annak váratlanul bekövetkezett halála után özvegye Lobkovitz Poppel Éva grófnő hívott meg németújvári papságra. Kanizsai a közóhainak engedve fogadta el a meghívást s németújvári tisztségében érte őt a kitüntetés, hogy az egyházkerület és a patronus urak egyhangú bizalma a körmendi zsinaton 1629. március 18-án a püspöki tisztségre megválasztotta.

Érdekes, hogy a püspökké választásához szerencsét kívánó tisztelői közül első helyen Kanizsai Sz(alay) Mihály, 1621-1652-ig nagyszombati lelkész és esperes üdvözölte őt, aki bizonyára szintén nagykanizsai származású volt és aki egy másik Kanizsai Jánossal s még többekkel együtt tartotta a gyászbeszédet Batthyány Ferenc, a hatalmas párfogó fölött a németújvári templomban, — bizonyságául annak, hogy Kanizsa városa török kézre jutása előtt több kiváló férfiut adott a ref. anyaszentegyháznak.

Kanizsai erőskézzele végezte az egyházkormányzás munkáját s mindjárt az első évben harminccal növelte az anyaegyházak számát. — Már Pathay püspöksége idején sok volt a panasz a Balaton alatti somogyi gyülekezetekre és azok papjaira rendetlenségük, senkitől függeni nem akarásuk miatt. A baj forrása az volt, hogy mivel török hódoltság alatti területek voltak, sem az esperes hozzájuk felügyelet végett kiszállni, sem ők maguk az egyházmegyei és kerületi gyűlésekre járni a törököktől félve nem tudtak, nem mertek. Azért ők maguk is jobbnak látták az ú. nev. felső-baranyai superintendentiához csatlakozni. Ebbe a jó rend kedvéért Kanizsai végre is bele egyezett és 31 gyüle-

kezetet Simándi Pál akkori ráckevei lelkész püspöksége alá elbocsátott, de megkérte Simándit, hogy erős fegyelem alatt tartsa őket.

Míg Kanizsai egyházkerülete javáért fáradozott, váratlanul sötét vészfellegek tornyosultak feje fölé. Ifjú földesura, Batthyány Ádám a grófi címért és anyagi érdekekért Pázmán Péter által biztatva 1630-ban áttért a róm. kat. vallásra s ifjú tüzzel lépett fel előbbi hitfelei ellen. 1633. április 13-án a gróf a szombathelyi prépost által a németujvári templom kulcsát elvétette a reformátusoktól s őket abból kizárta, dec. 14-én pedig sok gorombaságok után, nagy esőben kiűzte az Urnak élemedett szolgáját otthonából; végre 1634. január 9-én kiadta hirhedt rendeletét, hogy az uradalmaiban levő lutheránus és kálvinista lelkipásztorok 15 nap alatt kihurcolkodjanak. Nemsokára 40.000 jobbágyát kényszerítette a róm. kat. hitre való áttérésre. (Fessler J. Die Geschichte der Ungarn. IX. 483. l.)

A saját házába, Pápára menekült főpásztor ellenségei miatt Pápán sem maradhatott; de hivatásérzetének szép bizonyosságát adta azzal, hogy a kecskeméti fényes egyház többszöri, türelmetlenül sürgető meghívását szeretettel elhárítva magától — a csöglei zsinat határozata szerint — hogy megmaradhasson ezer veszéllyel küzdő, de szívéhez forrott egyházkerületében, a híres-neves Kecskemét helyett »a pogány orra előtt levő s mint valami jég hátán épített Kiskomár« meghívását fogadja el, melyet Ákosházi Sárkány István kiskomáromi főkapitány, ez a vallásos főúr szeretettel közvetített. Fizetése lett a vitézlő seregtől 125 forint, Sárkány Istvántól 20 forint, a vicekapitánytól 16 forint, azonkívül a stóla. De azt legalább szeretettel adták.

Kiskomáromba érkezése után — mint Pápán is tette — nyomban megszervezi az egyház előljáróságát,

a Kálvini presbyteriumot és elkészíti annak szervezeti szabályzatát. Álljon itt emlékül a presbyterium névsora, amint az fenmaradt a kiskomáromi ekklézsia híres anyakönyvében, amelyet még Pathay István kezdett meg s amely ma a pápai főiskola levéltárában kincsként őriztetik. Ime az egyházi tanácsosok :

1. Szabaton János, vajda	6. Pósa vajda
2. Baranyai János „	7. Bornemissza György
3. Balassa Benedek „	8. Barbély Péter
4. Récsei András „	9. Barbély István
5. Koszorus Péter	10. Bocskai András

11. Turós Miklós.

Egyházfiak: Szalai Pál, Kecskeméti László, György Deák. Az egyházfiak tisztit Tóthi Lengyel Farkas alkapitány (Lengyeltóti község földesura) olvasta fel és őket tisztükben megerősítette.

Saját gyülekezetének rendben tartásán kívül Kanizsai főgondját a belső-somogyi egyházak rendbeszedésére fordította s ügyeik intézésére 1634. június 7-ére Kiskomáromba zsinatot hirdetett, melynek lefolyását szintén megírja a dunátúli egyházkerület jegyzőkönyvébe, amelybe legelső helyre vezeti be a kiskomáromi esperességhez tartozó 39 egyháznak névjegyzékét, amint következik :

Kiskomárom várában levő egyház.

Magyarád.

Karos

Galambok, Récse, Pósfölde.

5 Kiskomárom városi ekklézsia.

Vid.

Tapsony, Szakácsi, Merke.

Inke, Déd, Vése.

Böhönye, Dávod, Kisfalud.

10 Nagybjom.

Kisbjom, Kutas.

- Eötvös, Kóny, Belög, Szob.
 Korpád, Szabás.
 Lábod, Hosszufalu.
- 15 Ujlak, Ujnép, Visonta, Aracs.
 Szentkirály, Görgeteg.
 Csokona, Györgyeös.
 Csurgó, Nagy-Marton, Alsok.
 Sarkad, Czente.
- 20 Szenta, Bolhás.
 Segesd, Kismarton.
 Csököl, Jákó.
 Gige, Ótelek.
 Hederhel, Hencse, Visnye és Kadarkut.
- 25 Szentbenedek, Patcza, Szelna.
 Szomajom, Kisasszond.
 Mérő, Ujlak, Keczel.
 Hetes.
 Csoknya.
- 30 Jád.
 Egres, Várda.
 Aszaló.
 Szomodor, Atád.
 Szentmiklós, Mernye, Eczön.
- 35 Kethel, Must, Sári, Magyaré.
 Keresztur, Berény, Szentgyörgy.
 Sámsond.
 Marczali, Gomba.
 Sávoly, Marót.

E névjegyzékben az egy sorban levő egyházak egy lelkészi állomást képeztek – változó székhellyel. E névsor után Kanizsai megjegyzi, hogy a zavaros időkben az ág. h. evangélikusok által elfoglaltattak : 1. Marcali, Gomba. 2. Segesd. 3. Somogy. 4. Puta. 5. Söjtör. 6. Hahót. 7. Gelse egyházak.

A Kanizsai Pálfi János által hűségesen vezetett kiskomáromi egyház nevezetes anyakönyve 1637.

július 8-án egy időre megszakad; Kanizsai utolsó sajátkezű bejegyzése pedig az anyakönyvbe 1638 január 10-én kelt és megint nincs az tovább vezetve 1639. júliusáig, de attól kezdve már rendszeren vezeti azt Kanizsai Pálfi János veje s egyben hivatali utóda, Bereczki Dániel esperes, aki Kanizsainak Panna nevű leányát vette feleségül. Az anyakönyvi bejegyzések e szaggatottságát az magyarázza meg, hogy az ősz vallási bajnokot többszörös szélhűdés érte s a beteg püspök második nejével, Thaly Katával és kis fiaival, Pállal és Jánossal elköltözött Pápára, a saját házába, ahonnan 1641. április 9-én csendes halállal Urához költözött, akit egész életében oly hűséggel szolgált. A vő, Bereczki Dániel 1655-ben pápai lelkész lett, majd 1656-ban esperes, míg a somogyiak esperesévé ugyanakkor Rátkai György kiskomáromi lelkészt választották meg.

A dunántúli egyházkerületnek Kanizsai által megkezdett ívrétű jegyzőkönyvét Czeglédi Pál püspök vezette 1643—49-ig, míg a Czeglédi után következő Gál Imre (szül. Alsólendván, 1596-ban) püspök idejéből csak az 1654-ben Pápán tartott zsinaton jelen voltak névsorát jegyezték abba; de a közbenző hiányzó jegyzőkönyvek is beíratk egy másik negyed-rét alakú könyvbe, amely 1837-ig megvolt Pápán az egyházkerületi levéltárban — »a veszprémi tractus in 4-o pergamentbe kötött protocolluma« cím alatt —, de azóta nyoma veszett.

E jegyzőkönyvek tanúsága szerint Kiskomáromban 1640 táján mutatkoznak először másvallásuak is: mert a kiskomáromi sereg a csöglei zsinatra 1639. május 22-én küldött levelében »kicsinytől fogva nagyig szomoruan tudatja lelkitanító nélkül való fog-
gyatkozott állapotjukat« és azért kéri vagy Szélf György uram vagy Bereczki Dániel uram hozzájuk küldetését a lelkészi szolgálatra, mert már »idegen

vallásuak is férkesztenek Kiskomáromba» (Thúry i. m. 292. l.) ~ valószínűleg a lelkészválságot kihasználva. Ez »idegen vallásuak« bizonyára hatalmas támogatásra találva elfoglalják a kiskomáromi templomot, amelyet azonban az 1647. évi országgyűléshez intézett panaszukra ~ a linci békekötés alapján visszanyert 90 templom között ~ visszakapnak a kiskomáromi reformátusok. De ez a templomfoglalás már előre vetett árnyéka a nemsokára I. Lipót alatt a protestánsokra nehezedő gyászos időszaknak.

A költő Zrinyi Miklós bölcs mondása szerint »a protestánsok szabadsága és az ország szabadsága egy alapon sarkallik.« De a zsarnok I. Lipót szabadságot, jogot és alkotmányt ismerni nem akart, hanem hosszú uralkodása alatt ~ amint 1687-ben, amikor Magyarország szabad királyválasztási jogáról lemondott, nyíltan ki is mondta ~ csak »ex gratia et clementia adhuc« (irgalomból és kegyelemből) tűrte meg a protestánsokat és mivel a török hódoltság megszűnése után teljhatalmú hódítónak érezte magát a töröktől visszafoglalt óriási területeken: ezekből bőven juttatott kegyeltjeinek s az ily módon lekötözött új földesurak területiális jogaikra hivatkozva kényszeríték jobbágyaikat a róm. kath. hitre való áttérésre s azon hamis fogás alapján, hogy a protestánsok szabad vallásgyakorlatát biztosító országos törvények érvénye a volt török hódoltságra nem terjedt ki, a felszabadított részeken erőszakkal elfoglalták a protestáns templomokat, iskolákat s más egyházi javakat, legelőször is elűzvén a lelkészt, hogy a pásztor nélkül maradt nyáj előbb-utóbb kénytelen legyen a róm. kath. plébános szolgálatával élni s behódolni.

A templomfoglalások oly rohamosan mentek végbe, hogy a protestánsoknak a soproni országgyűlésre (1681) beadott felírata már 888 templomuk

elvételét panaszolja – és e szám hitelességét éppen a róm. kath. karoknak és rendeknek a soproni országgyűlésről I. Lipóthoz alázattal benyújtott »séreلمي felirata« igazolja, amely szerint eddig »Somogyban egy plébános sem volt, prédikátor pedig körülbelül 100 találtatott« – s amidőn az ú. nev. vallási mixta commissio (vegyes bizottság) összeülése előtti hat évben (1715–1721) országszerte újra 140 protestáns templomot foglaltak el erőszakkal: nem csoda, hogy a XVIII. század közepén Somogyban a reformátusoknak már csak 35 anya- és 15 leányegyházuk tengődött. Megsemmisítettetett maga az egyházmegyének nevet adó kiskomáromi ekklezsia is, ~ 1655-ben épült jóhírű főiskolájával együtt – azon a jogon, hogy a szabad vallásgyakorlatot Pápával és Szentgróttal együtt mint végvár nyerte, de ez a jellege a török kiűzésével megszűnván, a szabad vallásgyakorlathoz való jogcíme is megszűnt. E vidéken vele együtt – leginkább 1717-ben – vesztették el templomukat Galambok, Tapsony, Csurgó, Nagybajom, Csököly és mindazok a Kanizsai Pálfi János püspöksége idején általa felsorolt gyülekezetek is, amelyek Somogy- és Zalavármegyék érintkezési vonalán föl a Balaton partjáig és Kaposvárig virágzó ref. egyházak voltak s amelyek közül II. József császár 1781-ben kibocsátott türelmi rendelete Zalában már csak az egyetlen galamboki gyülekezetet tudta halódásából életre keltetni.

III. A nagykanizsai ref. egyházközség története a jelenben.

A nagykanizsai reformátusság előbb mint szórvány, később mint fiókegyház – amelyben olykor istentiszteletre is összegyűjtettek a hivek – az 1887. évig a galamboki anyaegyházhoz tartozott. Az 1886

évben kezdte poraiból megéledett főnixként bontogatni szárnyát, amikor a tisztes ősz patriarcha, Körmeny Sándor hedrahelyi espereslelkész, később egyházkerületi főjegyző és püspökjelölt – mint missziói előadó – a belsősomogyi ref. egyházmegye és a dunántúli egyházkerület közgyűlésein lelkes beszédeket tartott a Nagykanizsán, e szerint nagy jövő előtt álló városban egy református missziói egyházközség elodázhatatlan megszervezése érdekében. A felülről jövő biztató kezdeményezés nagy méltánylásra talált a nagykanizsai kir. törvényszék akkori lelkes elnökénél, Cseresnyés Sándornál, akinek bölcs irányítása, segítsége mellett 1887. nov. 13-án megalakult a missziói egyházközség a Zalamegye déli felében és tőle nyugatra egész Fiuméig szétszórtan élő református hívek összetartása végett és az 1888. év elején lelkipásztort is kapott Matolcsy István személyében. A lelkészi javadalom biztosítására a ref. egyetemes konvent 500 forint ref. közalapi segélyt szavazott meg évi segélyül, amit a 68 lelket számláló gyülekezet anyagi erejéhez mérten egyházi adójával egészített ki a szükséglethez képest. Az első istentisztelet 1887. nov. 13-án a községi polgári iskola IV. osztályu tantermében tartatott; később az özv. Thassy Ábelnél az Arany János-utca 5. szám alatt 400 forintért bérelt házban alakított az istentisztelet tartására imaterem és nyert lakást a h. lelkész. Matolcsy István lelkész azonban – az alapvető munkákat elvégezvén – itteni állását már 1888. szeptember 23-án a rá nézve előnyösebb görgetegi h. lelkésszéggel cserélte fel.

Helyébe az isteni Gondviselés egy igazi tűzlelkű misszionáriust állított a gyülekezet örökös halájára érdemes Jávory Nándor személyében, aki minden igyekezetét a rábízott széles mezőn szétszórt csontok összeszedetetésére és életre keltésére szentelte. Erőt

öntött az elalét hívekbe, felvette gondját az egyház iskolás csemetéinek, visszahalásztta az elhalálozott lelkeket; kért, könyörgött, zörgetett az egyházi felsőbbbségnél eleinte lanyhán támogatott gyülekezetért; 80 frt. segélyt eszközölt ki a városnál; templomtelek adományozásáért fordult a földesúrhoz; munkatársakat nevelt magának s az eleinte lenézett »pogány pap« csakhamar tiszteletet szerzett a református keresztyén névnek Nagykanizsán. De legszebben jellemzi fáradhatatlan munkásságát az a tény, hogy míg az ő Kanizsára jöveletekor elődje csak 68 ref. lélekről számolt be, Jávory két évi kanizsai működése után már 188 általa egyenként ismert ref. léleknek, köztük 17 tanulónak lelki gondozását végezte hűséggel. Felkeltette a hívek, különösen a buzgó Tabithák áldozatkészségét, akik versenyre keltek az úrasztala és szószék feldisznítésében. Az első ilyen adományozó a galamboki Csire Józsefné – Tóth Kincses Erzsébet asszony volt, akinek példáját követték Staab Józsefné, Kovács Lajosné, Bontz Andorné, Kercsmár Dénesné és főleg Karczag Béláné úrnők. Már első szolgálati évében hozzáfogott a templom- és iskola(!)alap gyűjtéséhez s nagy fáradsággal 3000 »esdő szózatot« küldött szét a helybeli és ország-szerte lakó jótétlekekhez; – és midőn 1891. tavaszán kibúcsuzott Nagykanizsáról, hogy somogyviszlói rendes lelkészi állását elfoglalja, 3668 frt. 47 kr.-t tett ki a beérkezett adományokból gyűlt templomalap. Valóban a nemesen betöltött élethivatás boldogító érzetével és hívei áldáskívánásától kísérvé vehetett búcsut harmadfélévi lelkipásztori működése színhelyétől, a biztos alapokra fektetett nagykanizsai gyülekezettől – Istennek ez áldott szolgája: Jávory Nándor!

Jávory helyébe jött a külföldi tanulmányairól nagy nyelvismeretekkel s ott szerzett feleséggel

hazájába visszatérő Sarkady Titusz, aki azonban alig másfél évig folytatta itt csendes lelkészi működését s máris Kaposvárra rendeltetett h. lelkészül. — Utána a bécsi egyetemen tanult Seregély Dezső volt darányi s. lelkész neveztetett ki Nagykanizsára missziói lelkészül, akinek rövidesen sikerült kiküzdenie Keszthelynek és missziói vidékének Nagykanizsához csatolását és a horvátországi lepoglavai fegyház gondozó lelkészévé kineveztetését. Az 1893. évben vásároltatott meg imaterem és lelkészlak céljaira a Jávory által gyűjtött pénzen és 3000 frt. — 32 évre szóló — 7%-os amortizációs kölcsönrel 7000 forintért a Batthyány-utca 16. szám alatti úrilak, amelynek vételárából az eladó Somssich Lőrincné úrnő 300 forintot nagylelkűen elengedett. Az épület átalakítását Sallér Lajos végezte s a háznak Batthyány-utcai oldalán 1893. október 15-én szenteltetett fel Pap Gábor püspök úr által az imaterem. A felavatási ünnepélyen megjelentek: Begedy István esperes, Szabó Kálmán egyházmegyei gondnok és Peti Lőrinc misszióbizottsági elnök, aki az udvaron az imateremből kiszorult gyülekezetnek prédikált. Nagykanizsa városa ekkor az átalakítási költségekre 500 forintot adományozott. 110 forintért ez alkalomra harmonium is szereztetett be, amelynek árát Seregély Dezső lelkész Galambok, Inke, Nemesdéd és Alsók gyülekezeteiben prédikálta össze. Horváth József visontai lelkész pedig 50 forintot hagyományozott az egyháznak. — Az 1897. évben, végleges elköltözésük alkalmával az örökös tb. főgondnokká választott Karczag Béla hercegi nagybérő 500, István fivére pedig 200 frtos alapítványt tettek szegénysorsú confirmandusok segélyezésére. Ugyanez év október 31-én ünnepelte az egyház 10 éves fennállását, amely alkalommal annak atyai tutora, Körmendy Sándor egyházkerületi főjegyző tartott megható ünnepi beszédet.

1898. május 8-án fényes ünnepek keretében ment végbe dr. Antal Gábor püspöki egyházlátogatása, ki az imateremben Lukács ev. 12: 32. v. alapján (Ne félj, kicsiny sereg...) tartott szívbemarkoló szent beszédet. Vele voltak: Jankovich László gróf főispán, Körmeny Sándor e. ker. főjegyző, Szabó Kálmán e. megyei gondnok, Barakonyi Kristóf esperes, Nagy Lajos e. megyei főjegyző.

1900. április 1-sején elbúcsuzott Nagykanizsáról a somogyhatvani lelkésszé megválasztott Seregély Dezső és helyébe az esperes dr. Kuthy Zoltán newyorki lelkészt helyezte Nagykanizsára. Az egyházközség önállóságára hivatkozva hevesen tiltakozott a kinevezés ellen, mire az ingerültség lecsillapítása kedvéért Kuthy Zoltán (a későbbi hírneves esperes) visszalépett; az egyház pedig Vécsey Zsigmond polgármester és presbyter tapintatos közbelépésére belenyugodott Kovács Kálmán székesfehérvári hitoktatónak a püspök úr által missziói lelkésszé való kinevezésébe, aki állomását 1900. május 6-án foglalta el. — Közben Halász Almre galamboki lelkész volt az egyház gondozója.

Kovács Kálmán somogyjádi lelkésszé választván meg, már 1901. június végén búcsút mondott Nagykanizsának s helyébe hat pályázó közül a gyülekezet óhajára a püspök úr Murányi János volt hajdunánási hitoktatót nevezte ki missziói lelkésznek, aki állomását július 1-sején elfoglalván, nagy lelkesedéssel fogott munkába. Belátta, hogy a lelkészfizetés rendezése nélkül a lekipásztorok gyakori változása miatt az egyház meg nem erősödhetik, sőt folytonos zavaroknak néz elébe. Azért a lelkészek állami fizetésekiegészítéséről alkotott 1898. évi törvény minden lehető előnyét biztosítani kívánta egyháza és a maga javára s az elődei által helytelen alapon megindított kérelmezés adatait az egyház atyai jóakarójával

Körmendy Sándor missziói bizottsági elnökkel s az esperessel és püspökkel helyesbítettén – mialatt éjt-napot egygé téve utazott Hedrahelyre, Lábod, Komárom és Budapestre – a betérjesztési határidő utolsó órájában beadta új adatokra felépített és jól megokolt kérvényét a kultuszminiszteriumba, amely elszánt lépésének eredménye lőn, hogy a nagykanizsai ref. missziói lelkész fizetése – az előbb megállapított 274'30 K-val szemben – a V. K. M. 59324. sz. 1901. szept. 21-én kelt leíratával (1901. július 1-sején kezdődőleg) 863'20 K kongruával 1200 K-ra kiegészített s ezzel a folytonosan hullámozó népességű nagykanizsai ref. gyülekezet jövője biztos alapra helyeztetett. Ezután végleg megállapított a lelkész díjlevele, amely egyházhatóságilag jóváhagyatott; rendbehozott a lelkészi iroda ügykezelése; az imaterem stilszerűleg kifestetett, szószékkal és második papszékkal ellátott s a szószék Györffy Jánosné úrnő adományából kiváló művészi értékű bársonytakaróval ékesített; végül a régi kis harmónium helyébe 400 K ráfizetéssel Orbán Károly készítménye, egy 1200 K-ra értékelt szalonorgona állíttatott be, amelynek vételárát a lelkész ceglédi és a somogyi gyülekezetekben eszközölt gyűjtése fedezte s amelynek felavatására 1902. október 31-én megjelent az egyházközség atyai barátja, a 85 éves Körmendy Sándor, aki ezúttal megtekintette a templommá átalakításra tervbevett Hauser-féle házat, de amelynek megvételéhez óriási összegre lévén szükség, azt ő sem helyezhette kilátásba. Ekkor elmondott atyai tanácsa volt a kanizsai egyház örök hálájára érdemes patriarchának a kanizsai hatyúdala. Az egyház új orgonához kántorul Bánekovich János állami tanítót kérte fel. – Murányi ezután felemeltette az egyház városi segélyét 300 K-ra, rendbe hozta az egyházi adófizetést, majd a tehetősebb

egyháztagok önkéntes adójából létesítette a »templomalapot«, mely az első évben 111 koronát; a második évben 149 koronát eredményezett a szent célra. Végül kiterjesztette gondját a szórványokra is: ellátta a hitoktatást és Keszthelyen Biró József polgári iskolai igazgatót, Csáktornyan Zakál Henrik ügyvédet, Letenyén pedig Choma Ödön tisztartót választatta meg a fiókegyház gondnokává.

Murányi János az 1903. év végén somogybálványosi lelkésszé választatván meg, miután a korábbi papváltozási zavarok elkerülése végett ügyesen gondoskodott hivatali utódról, december 20-án búcsút vett a nagykanizsai gyülekezettől és mindenütt jó emléket hagyott hátra a »kis Murányi« Nagykanizsa városában.

A Murányi rábeszélésére Kanizsán bemutatkozó Kádár Lajos budapesti hitoktató s felszentelt lelkész és középiskolai tanárjelölt egyhangúlag meghívatván a ref. lelkészi állásra – miután a választás püspökileg megerősített – 1904. január 1-sején foglalta el lelkészi állását. A belsősomogyi lelkészeknek vele szemben mint fővárosi s más egyházkerületből jött lelkésszel szemben mutatkozó idegenkedését legyőzve – mivel lelkipásztori állását az isteni kegyelem ajándékának tekinté – lelki örömmel szentelte minden erejét kicsiny, de nagyraihivatott egyházának és mindjárt az első évben több jónevű gyülekezet lelkészévé való meghívását, mint Krisztus Urunk a kísértő szavát, vizsautasította. Nemcsak a kanizsai központ, hanem egyenlően a nagykiterjedésű missziói terület lelkipásztorának, őrállójának érezvén magát, nagy gondot fordított a szórványbeli hitoktatásra s ezért Keszthelyre hetenként, Csáktornyára pedig legalább havonta kiszállt hitoktatás végett, mindkét helyen helyettesről is gondoskodván. Keszthelyen évente 5, később 6, Csáktornyan legalább 4, Lepog-

laván 3, Letenyén 2 (s a megszállás előtt Perlakon 2, a megszállás után helyette Pacsán 4) istentiszteletet végzését vállalta, a híveket mindenütt lakásukon is felkereste s őket bibliamagyarázattal, irányítással, vallásos íratok osztogatásával is hitőkben erősítette. Az 1907. évben a nagykanizsai missziói egyházközség rég vitatott anyaegyházi jellege és hőn óhajtott szabad lelkészválasztási joga is hivatalosan elismertetett és az egyháztanács a lelkészválasztók névjegyzékének összeállítására felszólítást nyert.

Kezdetől fogva szomorúan tapasztalta a lelkész, hogy a nagykanizsai szűk imaterem nem felel meg az egyház méltóságának és ünnepeken kicsiny is a közönség befogadására, azért minden alkalmat felhasznált a templomalap gyarapítására. A szórványbeli hívek adóját egészen a templomalap növelésére fordította, a Konventnél zörgetett a templomépítésre tőkekamatsegélyért és e célra 1907-ben 5000 K, majd az 1914. év elején 19000 K segélyt nyert is a gyülekezet, — de sajnos, nem a kellő időben. Már 1905-ben megvehette volna az egyház a Tersánszky-féle házat 11000 K-ért (ma a Társadalombiztosító Intézet háza), de mivel az eladó a pénzre várni nem tudott, a vétel elmaradt. Ugyanígy járt az egyház a Szekeres-kerttel is, amelynek kialakított 28000 K vételárára a jóindulatu eladó két évig várt s végre is a vétel abba maradt. Ugyanígy járt az egyház a Hérics—Tóth-féle hatalmas épülettömbbel és még több esetben. — Az egyház több ízben kért templomtelket a herceg Batthyány-Strattmann hitbizomány urától; a felelet csak ígéretés, végre teljes elutasítás lett. — 1910-ben már teljesen szűk volt az imaterem és szűk lett a nagycesládú lelkész lakása. Ekkor a régi imaterem a lelkészcsalád részére két lakószobává alakíttatott át, a régi épület folytatásaképpen pedig a Batthyány-utcai oldalon külön új imaterem építtetett

mintegy 4000 K költséggel, a templomalapból vett kölcsönpénzen. A lelkész pedig halából a templom-építés céljára országos gyűjtő körútra indult az 1910. és 1911. év nyarán és 11000 gyűjtőívet küldött szét az országba. A gyűjtött pénzből először is templomtelek vásároltatott. Az egyház Vécsey Zsigmond – akkori polgármester – egyháztanácsos biztatására a Hunyady- és Kölcsey-utcák sarkán, a katonai kincstár tulajdonát képező – 457 □-öles telket a rajta levő, sok épületanyagot tartalmazó katonai ágyraktárral – 10780 koronáért vette meg azon reményben, hogy ott Vécsey terve szerint rövid időn belül piactér nyílik meg s az egyház oda a templommal kapcsolatos jövedelmező bérházat építtet. A város pedig 1910-ben évenkénti 1000 koronát vett fel költségvetésébe mint külön kezelendő ref. templom-alapot és a ref. egyház évi segélyét 500 koronára emelte föl. ~ Az 1912. év április 28-án rendezte az egyház nagyszabású Kalvineum-ünnepélyét dr. Baltazár Dezső püspök és más neves előadók közreműködésével, melyhez fogható fényes estélyt azóta sem látott a Polgári Egylet nagyterme s amely 1364 koronát jövedelmezett a Kalvineum fuárvaháznak s ugyanannyit a ref. templomalapnak.

A nagykanizsai ref. egyház az 1907-ben királyilag szentesített Egyházi Törvény III. t. c. 13. §-a értelmében azonnal életbe léptette az új egyházi adókulcsot, amely szerint az egyházi adó az egyháztagok állami egyenes adójának 10%-ában s az ehhez igazodó fokozatos személyi adóban állapíttatik meg s erre hivatkozva kérelmezte a kivetett egyházi adóból nem fedezhető egyházi szükségletek kielégítésére az adótehercsökkentési államsegély megállapítását évi 2020 K-ban, – számításba véve a Szekeres-kert vételárának évi törlesztési részletét is. Az ezt tárgyaló, Csurgón tartott bizottsági ülés után a Konventi bi-

zottság csak évi 140'30 K adóalapi segélyt állapított meg 1909-től kezdve az egyház részére. Így az egyház lemaradt a Szekeres-kert megvételéről; mert az adóalapi segély nem adható új beruházásból eredő adósság törlesztésére, az Orsz. Ref. Közalap pedig elkésett a segítséssel. A lelkész nem nyugodott bele, hogy az ország legszegényebb egyháza az adóalapi segélyből csak a száanalom morzsáit kapja s új kérvényezésekkel zörgetett a konvent ajtaján — Tisza István e. kerületi főgondnokkal többször személyesen is tárgyalva, míg végre az egyház adótehercsökkentési államsegélye 1915-ben évi 472 koronában állapítottatott meg, 1913-ig visszamenőleg.

Az egyházat jobb jövője hajnalhasadása idején villámcsapásként sújtotta a veszteség, amely a 47 éves daliás Vécsey Zsigmond polgármesternek elhunytával 1913. július 14-én érte, aki kimagasló állásának hű és közelismerésre méltó betöltésével egyházunknak is dicsőséget szerzett s aki egyház-községünknek 1900 óta presbytere, a belsősomogyi egyházmegyének nagyra értékelt tanácsbírája volt. Halála nem csak örökké fájdalmas vesztesége a városnak, egyháznak, sok közintézménynek és családjának, hanem egyházunk a szebb jövőjét bölcs elméjében és hű szívében érlelő szilárd támaszát veszítvén el Vécseyben, az ő kidültével reménye vesztetten, tanácstalanul állott. A Vécsey tanácsára vásárolt templomtelek a környező terület piactérre átalakítása nélkül templomépítésre alkalmatlannak látszott s a híveknek nem tetszett. A telken levő rozoga épület 1913-ban a Fischer és Bäder-cégnek 325 K-ért bérbeadtván, a befektetett pénz kamatát nem hozta meg s azért lebontása és a belőle nyert építőanyag értékesítése határoztatott el. De amidőn a bontómesterek már hozzákészültek az épület leszedéséhez, reázúdult egyházunkra és szegény

hazánkra a mindent rombadöntő zivatar a háború képében.

A háború új nehéz feladatok elé állította egyházunkat és lelkészét. Az egyháztanács hazafias felbuzdulással már 1914. nov. 18-án 15000 koronát jegyez az I. hadi kölcsönre a templomalapból s 1915. május 9-én 5000 koronát a templomalapból és 500 K-t a Karczag-alapból a II. hadikölcsönre. — Kádár Lajos lelkész pedig hálából azért, hogy mint idősebb lelkésznek, nem kell a véres tusában személyileg részt vennie, mialatt ott nagycsaládú apák véreznék, mindjárt az első sebesültszállítmánynak Nagykanizsán való elhelyezésekor felajánlja lelkipásztori szolgálatát a folyton szaporodó hadi kórházak ápoltságának lelki-gondozására s így fokozatosan teljes megbízást nyer nemcsak a nagykanizsai, hanem a csáktornyai, varasdi, keszthelyi szükségkórházak s a balatonkereszturi láb-badozók-üdülőháza rendszeres látogatására, a menet-századok elbúcsúztatására stb. stb. Emlékezetes az a szereplése, midőn az első orosz és szerb hadifoglyokat temette, óriási közönség jelenlétében példázván a hősi halál minden ellenséges érzést megbékéltető hatását, — amikor más egyházak lelkészei — félvén az értetlen néptömeg inzultusától — a temetésre nem vállalkoztak. Legyen hála a kegyelem Istenének, hogy gyenge szolgálójának erőt adott egész a kommunizmus uralmára jutásáig a lelket és a testet egyaránt próbára tevő katonai lelkigondozás sikeres elvégzésére!

Az 1915. évi március hó folyamán vásároltatott a feloszlott Bischitzky-cégtől 450 K kedvezményes áron a ma is használatban levő amerikai rendszerű Kanada-harmonium, mely a folytonos javításra szorult Orbán K.-féle orgona helyébe állíttatott. Vételárához dr. Eőri Szabó Jenő 300 koronával, dr. Hajdu Gyula 50 koronával járult, a többi közadakozásból folyt be.

A III. Hadikölcsönre a templomalapból 10000 K, a Karczag-alapból 1200 K jegyeztetett. A IV. hadikölcsönre az eddigi 30000 K templomalapi jegyzés lombardiroztatván, 156000 K névértékű $5\frac{1}{2}\%$ -os jegyzés történt. A VII. hadikölcsönre a templomalapból 5000 K, a Karczag-alapból 100 K jegyzés történt. 1918. június 23-án az eddigi 156000 K névértékű hadikölcsönünk convertálása után 230000 K névértékű VIII. hadikölcsön kötvény birtokába jutott az egyház. Az egyház összes jegyzése most már 283800 K.

1918. október 27-én a Fischer és Bäder céggel a templomtelek raktárépületére új bérleti szerződés kötötött évi 648 K bér fizetése és a közterhek vállalása mellett.

Az 1919. évi március 16-diki közgyűlésen bejelentetett, hogy a Batthyány-Strattmann herceg hitbizományi uradalma Kazinczy-utcai majorjának területéből templom, paplak és kert céljára a földigénylés Bartos erdőmesternél előjegyeztetett s a területnek ingyenes vagy kedvezményes átengedéseért a herceghez küldöttség útján kérvény adatik be.

A presbyterium – az 1919. évi március 21-én a letiport országunkra reászakadt forradalmi tanácsköztársaság rendeleteivel számolva – 1919. évi április hó 13-án tartott ülésében – Néma József presbyter által bölcs előrelátással megfogalmazott jegyzőkönyve szerint – a hitoktatásnak az imateremben folytatása, a templomi igehirdetés zavartalansága és a nagycsaládú lelkész létfenntartása érdekében megbízta a helybeli munkás-, katona- és földműves-tanács három tagját: Dezső Aladár, Kajdi Gyula és Néma József egyháztagokat az egyház ellenőrzésével; elhatározta, hogy a lelkész első negyedévi fizetését a templomalap terhére utalványozza s Kádár L. okleveles néptanító és vizsgázott középiskolai tanárjelölt-

nek tanítói kinevezését a közoktatásügyi népbiztostól kérelmezi. – Az április 27-diki közgyűlésen az egyház fentartására szolgáló önkéntes adományok megajánlására felszólító ív körözésére kérettek fel a presbterek; a betegsége miatt leköszönt Szendrei Károly helyébe gondnokul Néma József, Szendrei és az elhunyt Okos Gerzson helyére pedig presbterekül Kajdy Gyula és Szintay Jenő fizikai munkások választottak meg.

A tanácsköztársaság 1919. július végén bekövetkezett bukása után fellélegzett az egyház és Isten iránti hálával mondhatta el, hogy egyháztagjainak hithűsége s a vezetőség bölcsessége következtében az egyház sem erkölcsi, sem anyagi kárt nem szenvedett, csak az egyháztagok befizetett önkéntes adójából értéktelenedett el szovjetpénzben 3020 K. A herceghez most már tényleg benyújtott kérvényre pedig az a biztató válasz érkezett, hogy a kért templomtelek adományozását vagy a második plebánia felállításával vagy a földreform megvalósításával egyjedejűleg fogja ő hercegsége valóra váltani. Ugyancsak 1920-ban a keszthelyi ref. fiókegyháznak templomépítésre Festetich Tassiló herceg 600 □-ól belső telket adományozott, miután a hévizi ref. templom céljára már jóval előbb jelölt ki megfelelő telket.

1920. végén alakult meg a régebben működő Evangélikus Nőegylettel társulva a *Református Nőegyesület*, közös néven *Protestáns Nőegylet*, amely már 1921. január 5-én megtartotta fényessikerű elite estélyét a Polgári Egyletben, az 1921. év végén pedig nagysikerű karácsonyi vásárt rendezett. – 1922. február 26-dika óta a Református Nőegyesület különváltan folytatja áldásos munkáját. – Az 1922-ben szép reménnyel megindult vegyes Egyházi Énekkar kellő hanganyag hiányában egyelőre szünetelni kénytelen.

1921. május hóban a Fischer és Bäder bérlőcég szerződése lejárt s raktárépületünk évi 14000 K bérért s az épülettatarozás és az adó és közterhek vállalása mellett az Élelmiszerszállító és Árúforgalmi Szövetkezetnek (Victualia) két évre bérbeadatott.

Az 1923. évi jan 28-án a presbyterek száma – az egyháztagok megszaporodására tekintettel – 16-ra emeltetett.

Az 1923. évi május 1-től a raktárépületet Bogenrieder Frigyes, illetve a Planta gyógynövénygyűjtő R.-T. 13 mm. búza bér és járulékainak fizetési kötelezettsége mellett 10 évre bérbe vette.

Az 1923. évi június 17-diki presbyteri gyűlés az az Országos Földbirtokrendező Bíróság által a nagykanizsai ref. egyháznak lelkészi javadalmi föld céljaira megítélt 10 kat. hold szántóföld és 5 hold rétből álló birtokot elfogadja és vételára kifizetésére kötelezettséget vállal, de kéri, hogy a javadalmi föld lehetőleg a Batthyány-Strattmann hercegi uradalom vagyonváltság címén leadandó területéből hasittassék ki; mindenesetre kéri az egyházak részére megszabott legkedvezőbb fizetési módozatnak megállapítását. Az egyházközség 1923. szept. 12-én a nyert 15 kat. hold lelkészjavadalmi föld kellő hasznosítására és ügyvitelének rendezésére gazdasági és pénzügyi bizottságot választott.

Az egyháznak örömnapijai voltak 1923. október 13. és 14-dike, mely napokon a dunántúli ref. egyházkerület belmissziói bizottságának nagynevű előadói: Czeglédy Sándor győri lelkész, tb. esperes, dr. Vass Vincze theol. igazgató és Pongrácz József theol. tanár egyházunk tagjait és a város intelligens vezető egyéniségeit s tanuló ifjúságunkat lélekemelő előadásaikkal építették és a hívekben a belmissziói munkák iránt meleg érdeklődést keltettek és azt meggyökerezítették.

Az 1923. okt. 26-án tartott presbyteri gyűlésen bejelentetett, hogy az O. F. B.-től juttatott 15 kat. hold föld haszonbérleti szerződése dr. Merkly Belus József bérlővel évi 390 kg. búza bér kikötésével s bizonyos fentartásokkal megkötöttet.

Az 1924. évi március 27-én tartott presbyteri gyűlésen az egyházi adónak buzaértékben fizetése kimondatott s hogy a befolyó bevételek az elérték-telenedéstől megóvassanak, azoknak búzavásárlásra fordítása s a búzának a Futuránál tárolása elhatározatott.

Az 1924. évi április 24-iki egyháztanácsülésen sajnálattal jelentetett be Poósch Géza presbyternek városunkból elköltözése, aki búcsuzóra egy csomó részvényt adományozott az egyháznak. — Ugyanakkor az egyházközség — egyházi főembereink ajánlására — az Orsz. Ref. Alapítványi Egyesület (Helvetia) r.-t. 5000 K névértékű részvényeiből 25 darabot jegyzett templomalapunk részére.

Az 1924. június 22-én tartott presb. gyűlés egyházunk igazi jóakarójának, Nagy Lajos b.-somogyi esperesnek emlékét, az aug. 17-diki gyűlés pedig atyai pártfogónknak, boldog emlékű Németh István püspöknek emlékét jegyzőkönyvében örökíti meg.

Az 1924. okt. 3-diki jkönyv szerint Szendrei Károly gondnok 500000 K értékű vallásos iratot vásárolt szétoztásra s a Néptakaréki részvények 2 régi darabjához egyet 55000 K értékben — Nagy Lajos presbyter vásárolt, hogy 2 újat jegyezthessen az egyház 40000 K-jával. Ehhez a 80000 K vételárat Szendrei K. ajándékozta. Ezen öt részvény később egy részvénnyé vonatott össze.

Az 1925. január 11-én tartott presbyteri gyűlésen Farkas Pál presbyter felajánlja, hogy a hercegi uradalomhoz O. F. B. földünk túl magas bérösszegének leszállítása iránti újabb kérvényünket Éredics

hercegi jogtanácsosnak személyesen viszi el. Válasz: a bérből semmit sem engednek.

Az 1925. nov. 11-iki presb. gyűlés — mivel a parochialis udvar kútja folytonosan drága javításra szorul — Wastell György és Fia cégtől költségvetést kért a vízvezeték és házi fürdő bevezetésére, aki 4210000 K-ról szóló ajánlatot adott be. Ezt az egyháztanács elfogadta és a munkálat kifizetésére néhai Bontz Ferencné hagyatékából — amely egy pécsi ház egy huszadrészének ára — vesz fel kölcsönt, úgy, hogy a kölcsön visszatérítésére évente egy millió koronát vesz fel költségvetésébe. Ekkor jegyzett az egyház egy régi részvénye elővételi jogán 2,000.000 K-ért egy új Néptakaréki részvényt.

Az 1926. évi jan. 19-én tartott presb. gyűlésen jelentetett be, hogy néhai Bontz Ferencné pécsi lakos hagyatékaként 6,812.100 K összeg megérkezett s hogy a keszthelyi főkegyház 1926. január havában anyásíttatott. Kádár Lajos lelkész keszthelyi gyülekezetétől azután jan. 26-án elbúcsuzott s tőlük a tiszteletére rendezett banketten szeretetük jeléül diszkötésű Képes Szent Bibliát kapott emlékül az összes hívek aláírásával.

Az 1926. évi március hó 14-én tartott egyház-községi közgyűlés az egyház tekintélyének, erkölcsi súlyának növelése szempontjából az egyházközség területén lakó, ősi nagy tradíciójú, magas társadalmi állású református nagybirtokost, Bárczay Ferencet főgondnokká választotta; a megrongált egészségi állapota miatt végleg leköszönt Szendrei Károly helyébe pedig dr. Vass Zoltán gazdasági felügyelőt gondnokává választotta meg.

Igazi örömnövepe volt a gyülekezetnek 1926. április 10—11-edike, mely napokon — b. e. dr. Antal Gábor püspöki látogatása után 28 év múlva dr. Antal Géza dunántúli ref. püspök úr Nagykanizsán meg-

kezdte a belső-somogyi ref. egvházmegyében egyházvizsgálati körútját. Az érkező főpásztor elé Fonyódig utazott a fogadó bizottság, a nagykanizsai állomáson a város, vármegye és a gyülekezet képviselői fogadták, az imaház előtt felállított diadalkapu közelében pedig a nagykanizsai, galamboki és keszthelyi gyülekezetek nevében Kádár Lajos lelkész, a Ref. Nőegyesület nevében Petrik Dezsőné alelnök, a tanuló ifjúság nevében Kádár Györgyike üdvözölték főpásztorukat. Az imaházban tartott püspöki ima után a Nőegyesület látta vendégül a püspök urat és kíséretét a lelkészlakon. Ebéd után az egyházvizsgálat tartatott meg az előre közölt kérdőpontok alapján; majd a nagyszámu küldöttségek tisztelgését fogadta a püspök úr s azután a városháza dísztermében tartott kultur estélyen mondta el nagyhatásu emlékbeszédét a »legnagyobb nagyarról«, majd a püspök úr tiszteletére rendezett népes banketten folytatódott az ünnepség. Másnap a keszthelyi és galamboki egyházak vizsgálata után az evangélikus templomban tartatott az ünnepélyes istentisztelet, melynek végzetével méltóságos *Bárczay Ferenc* somogyszentmiklósi nagybirtokos urat iktata be a nagykanizsai ref. egyházközség főgondnoki tisztebe a püspök úr; mire az új főgondnokot az egyházközség, az egyházmegye, a város és az ág. h. evangélikus gyülekezet szónokai melegen ünnepelték új tisztségében, amit a főgondnok úr megatottan köszönt meg. Az egyházlátogató püspök úr a dr. Eöri Szabó Jenő törvényszéki elnök házánál tartott díszebéd után vonaton utazott tovább a csurgói egyház meglátogatására. A minden magyar szívet összeforrasztani kívánó püspöklátogatás feledhetetlen kedves emléke marad Nagykanizsa városának.

A presbytérium június 14-én tartott gyűlésén üdvözölte körében hivatalosan a főgondnok urat,

aki ez alkalommal az egyház fentartása és a sürgős templomépítés céljára több nagylelkű ajánlatot tett, amelyeket köszönettel jegyzőkönyvébe iktatott a presbiterium. Ugyanekkor megalakult a templom-építési gyűjtési bizottság, a lelkész pedig bejelentette, hogy a templomalap javára kérelmezett gyűjtési engedély megérkezése után országos gyűjtő körutra indul az iskolai szünidőkben.

Az 1926. évi október 17-diki közgyűlésen a keszthelyi gyülekezet anyásítása után a nagykanizsai gyülekezetnek megmaradó szórványok állapítottak meg; nevezetesen a galamboki egyház érdekeltségi körébe nem tartozó nagykanizsai járásbeli községek, továbbá a letenyei és pacsai járások összes községei és főleg a Déli Vasút mentén fekvő somogyi falvak Máriatelepig — összesen 126 község — jelöltettek meg Nagykanizsa szórványaiul. — A Kaposvári Ref. Lap a nagykanizsai gyülekezet értesítőjeül elfogadott s a Lap 50 példányban megrendeltetett. — Csontos Margit gyülekezeti diakonissza charitatív és hitépítő munkássága örömmel vétetett tudomásul s a nővér ellátására önkéntes havi megajánlások gyűjtettek.

Az 1927. év fontosabb eseményei: a prot. katonatiszteknek külön katonai egyházközséggé alakulása; a diakonissza eltávovása május 1-sején; Juhász István állami tanítónak Nagykanizsára áthelyezése azzal a céllal, hogy a ref. egyház kántori teendőit elvégezze. Kántori díjazása 320 pengőben állapított meg. — Az egyházközség végre augusztus 1-sejétől január 31-ig terjedő időre megkapta a belügyminisztériumtól az országos gyűjtési engedélyt, amely joggal élve maga a lelkész augusztus 2-től szept. 26-ig bejárta a dunántúli egyházkerület felső részének s a dunamelléki kerületből főleg a solti egyházme-gyének tehetősebb egyházait és gyűjtött a templom-

alapra 5615'55 pengőt, Rákosi Ferenc gyűjtő pedig január végéig gyűjtött 1861 pengőt. — A templomtelken levő raktáépület bérletét a M. Általános Hitelbanktól szept. 15-én Saághy Dezső autóbusz vállalata vette át évi 800 P bérért és járulékaieért négy esztendőre.

Az 1928. évi szeptember végére felmondta földbérletét dr. Merkly Belus József bérlőnk is. Az egyház a felsősánci 10 kat. hold szántóföldet ekkor feleshaszonbérbe adta ki a nagykanizsai kir. ügyészségnek, az 5 hold rét pedig az egyház saját kezelésében maradt. — 1928. július 20-án az egyház testébe pezsgőbb vérkeringést előidézni hivatott Belmissziói Bizottság 30 tagu létszámra egészítettet ki. — Szept. 26-án a gyülekezet dr. Antal Géza püspök urunkat, atyai pártfogónkat, 40 éves lelkési és tanári jubileuma alkalmából megleghangu táviratban üdvözölte. — Az 1928. év fájdalmas vesztesége volt 26 tehetősebb egyházttag elköltözése városunkból; ezek között legérzékenyebben érintette egyházunkat régi hűséges presbyterének, dr. *Eőri Szabó Jenő* törvényszéki elnöknek Budapestre távozása, aki búcsuzóra is 300 pengőt adományozott templomalapunkra. A nagy veszteségek hatása alatt újra kértük Nagykanizsa városától egyházunk évi segélyének legalább a békebeli összegre fölemelését, amikor pedig még csak felényi volt a lélekszáma gyülekezetünknek. E kérelmünket a mindig méltányos városi képviselőtestület megértő jóakarattal fogadta és teljesítette. — Újra kértünk és kaptunk is engedélyt templomépítésünk céljára országos gyűjtésre, május hótól szeptember 30-ig, majd ismét januártól március 15-ig; de ezen engedélyeket az általános pénztelenség és a téli zord idők miatt nem tudtuk kellőleg kihasználni. A lelkész nyári gyűjtése 3148'47 pengőt, a hat más gyűjtő pedig csak 1884'61 pengőt eredményezett.

— A temlomtelek kérelmének visszautasítása is a Batthyányi-Strattmann László herceg hitbizományi uradalma részéről fájdalmasan érintette egyházunkat. — Némi vigasztalásunkra szolgál, hogy az 1928. június 6-án elhunyt Sarkady Tituszné lelkészözvegy hagyatékából az ág. h. evangélikus egyházzal egyenlő arányban mintegy 4000 P örökségre van kilátásunk.

Az 1929. év ismét fájdalmas veszteségeket okozott a nagykanizsai gyülekezetnek. Először *Szeghalmy Bálint* kedves presbyterünket veszítettük el, aki miskolci főmérnökké választatván meg, június elején búcsut vett tőlünk, de hitbuzgósága jeléül az ő országos nevéhez méltó szép templomtervet és 2 Bethlen-nyomdai részvényt, meg 50 drb. Helyvéciarészvényt ajándékozott egyházunknak. Az Ur áldása kísérje őt életutain! — Másik nagy, szinte pótolhatatlan veszteséget jelent egyházunkra nézve melegszívű költőnknek, *Nagy Lajos* ig. tanítónak halála, aki 1929. július 13-án követte szép tehetségű Győző fiát a korai sírba. Nincs hát többé az ifjú Tyrtaeus és nincs a borongó lelkű édesapa, akik fennszárnyaló ódáikkal és szavalataikkal egyházi és hazafias ünnepélyeinknek mindenkor fényt és igaz magyaros színt kölcsönöztek! Nagy Lajos presbyterünk mindig első volt az egyházáért való anyagi áldozathozatalban is, aki szerény nyugdíjából holtáig havi 10 pengő fizetésére kötelezte magát templomalapunkra. Világoljon előttünk nemes példája; éljen szivünkben áldott emléke!

Az 1929. év örvendetes eseményei: a református *leánykör*, a *bibliakör* és az *egyházi vegyeskar* megalakulása s 2000 P *államsegély* és 2000 P *orsz. ref. közalapi segély* utalványozása a templomalapra. Fontosabb események még az év végén: az egyház épületeinek tatarozása; a templomépítésre újabb országos gyűjtés engedélyezése és hogy az egyház-

nak az O. F. B. által juttatott földje Molnár József ref. kisgazdának felesbérletre kiadatott; özv. Sarkady Tituszné siremléke Kalmár Zoltán mérnök tervezete szerint felállított.

Az 1930. évet szinte ünnepi évvé avatta Nagykanizsán a magyarországi belmissziói mozgalom zászlóvivőinek: Sallay István, Dizsery Sándor, Benkő István, Szabó Imre és báró Podmaniczky Pál dr. lelkipásztoroknak a lelkekben szent elhatározásokat ébresztő *bőjti előadássorozata* a »Megváltás«-ról, amelyet méltóan egészített ki a május 3-án és 4-én tartott *ifjúsági konferencia*, melynek vendégelőadói: dr. Karácsony Sándor, Schulek Tibor, dr. Ditrői Edith és Kádár István vegyészmérnök voltak. A különböző ifjúsági konferenciákon képviselőleg részt vett ifjúságunkat még meglátogatták ez évben: dr. Karácsony Sándor, Szöllősy István, Székely Sándor tanárok, Majoros Edith és Mikes Magda ifjúsági titkárok, hogy az ifjak lelkében és életében a Krisztus képét kialakítsák. Az összes hívek lelkiéletére áldásos hatása volt *Tóth Lajos* külmissziói titkár és *Vasel Matild* kínai misszionáriusnő külmissziót ismerető előadásainak is, amelyeket okt. 9-én, illetve dec. 1-sején tartottak az Uránia színházban és a városháza dísztermében.

Az 1930. évi március 9-én tartott egyházközségi közgyűlés Kulcsár István gondnok lemondása következtében a terhesnek látszó gondnoki teendőket kétfelé osztotta és a gondnoki tisztségre *Vécsey Barnabás* városi mérnököt, a pénztárosira pedig *Csutak Elek* presbytert választotta meg.

A június 27-diki presbyteri gyűlésen jelenti a lelkész, hogy az egyetemes konvent az Országos Ref. Közalapból 10000 P tőkének megfelelő évi 500 P tőkekamatsegélyt szavazott meg 32 évre a templomalapnak és hogy a *Ref. Nőegyesület* – amely

1926-ban művészi kivitelű ezüst úrasztali kehellyel és kenyérosztó tányérral ajándékozta meg az egyházat, — ez évben az imateremnek és butorainak átfestése után gyönyörű aranszegélyű bordóbárszony terítőkkal látta el az úrasztalát, a szószéket és a két papszéket. — Okt. 3-án jelenti lelkész, hogy az egyház az O. F. B.-nak bejelentette az 5 kai. hold leányvári rétről való lemondását, amit valószínűleg követni fog a 10 hold szántóföldről való lemondás is, mert a drága törlesztési hányad (évi 1014 P, 52 éven át) az egyház existenciáját veszélyezteti. — Sajnálattal jelenti továbbá, hogy a lelkész ezévi gyűjtése 11 alföldi gyülekezetben csak 1053'37 pengőt eredményezett a templomalapnak, míg a többi gyűjtő munkája inkább bosszuságot, mint anyagi hasznot hozott. A szomorú gazdasági viszonyok miatt az 5000 gyűjtőlap szétküldése sem kecsegtet sok jóval. Pedig a gyülekezet nagy lelki kára nélkül már nem ódázhatja el a templomépítést, amihez azonban még a hívek buzgó imádságára és megfeszített áldozathozatalára van szükség.

De éltet az a szent birodalmunk, hogy négy évtizedes fennállása után nemsokára a számbelileg szépen megszorodott gyülekezetnek tagjai mint élőkövek felépülnek lelki házzá és akkor »Isten kegyelméből hit által« s a hitből fakadt szeretet adományaiból megépülnek nagykanizsai Sionunknak — Isten dicsőségére építendő templomunknak — kőfalai is és hangzik alá szegény, de hitében gazdag anyaszentegyházunkhoz az Ur. biztató szava: »Ne féli, kicsiny sereg, mert tetszett a ti Atyátoknak, hogy adjon néktek országot!« Ügylegyen!

E szerény munka nem volna teljes, ha ki nem egészítenők azon buzgó és fáradhatatlan vezető férfiak névsorával (jelezvén szolgálatba lépésük idejét is), akik nagykanizsai egyházunkat fennállása óta, a keszthelyi fiókegyházat pedig Kádár Lajos lelkészi gondozása idején legjobb tudásuk szerint, igaz hűséggel szolgálták mint gondnokok és presbyterek.

Nagykanizsai gondnokok:

1. Tóth Mihály (1887—1889. dec. 31.)
2. Karczag Béla (1890. jan. 1—1896. dec. 31.)
3. Kercsmár Dénes (1897. jan. 1.—1902. ápr. 16.)
4. Bontz Endre (1902. ápr. 20.—1910. márc. 20.)
5. Ihászi Horváth István (1910. márc. 20. 1912. jan. 28.)
6. Szendrei Károly (1912. jan. 28. —1919. ápr. 27.)
7. Néma József (1919. ápr. 27.—1922. márc. 19.)
8. Szendrei Károly (1922. márc. 19.—1926. márc. 14.)
9. Dr. Vass Zoltán (1926. márc. 14.—1929. febr. 24.)
10. Kulcsár István (1929. febr. 24.—1930. márc. 9.)
11. Vécsey Barnabás (1930. márc. 9.)

Nagykanizsai presbyterek:

Cseresnyés Sándor (1888), Kovács Lajos (1888), Kovács Béla (1888), Szabó Péter (1888), Tóth Gerő (1888), Vajda Bálint (1888), Pintér Sándor (1890), Gróf Hugonnay Kálmán (1890), Polgár Pál (1890), dr. Bereczky Viktor (1891), Okos Gerzson (1892), Kágyi Gyula (1892), Méhes János (1893), Paksy Győző (1896), Görömbey Balázs (1896), Rhénes Elek (1898), Nagy Dezső (1899), Ihászi Horváth István (1899), Útő László (1899), dr. Hajdu Gyula (1899), Vécsey Zsigmond (1900), dr. Eőri Szabó Jenő (1902), Bontz Endre (1902), Szendrei Károly

(1902), Vincze József (1902), Kericsmár Dénes (1900), Fülöp István (1908), Nagy Lajos (1908), Pál Imre (1910), Pintér Sándor (1910), Dezső Aladár (1912), Gillyén Sándor (1914), Lovass Gyula (1914), Néma József (1915), Jókuthy Béla (1919), Németh János (1919), Butor Ferenc (1919), Kiss Lajos (1919), Kajdi Gyula (1919), Szintay Jenő (1919), Zeeri Pósch Géza (1921), Farkas Pál (1923), Szeghalmy Bálint (1923), Dr. Vass Zoltán (1923), Vizkelety Ferenc (1923), Rekettye Pál (1923), Vitéz Szőcs Ferenc (1924), Kálazdy Albert (1923), Lázár Kornél (1923), Dr. Tholway Zsigmond (1925), Dr. Sipos Zsigmond (1926), Simon János (1926), Bányai Albert (1927), Csutak Elek (1929), Inotay László (1929), Kulcsár István (1929), Vécsey Barnabás (1930), Kósa Gyula (1930), Juhász István (1930).

Keszthelyi gondnokok :

Biró József, Diósgyőri Czakó Béla, Schadl János, Bizáki Puky Pál, Csikós József, Zilahy Károly, Némethy József és Kesztyüs Lajos.

Keszthelyi presbyterek :

Balás Lajos, Béky Tamás, Béky Endre, Berkes József, Gáspár János, Náray Andor, Juhos Lajos, Papp Mihály, Puskás József, Szabó Lajos, Székely Gyula, Török Kálmán.

KÁDÁR LAJOS

ref. lelkész.

Kegyes Jótevőnk !

A nagykanizsai ref. egyház történetét — a mel-
lékelt kérő lappal együtt — tisztelettel megküldjük
b. Címére és szeretettel kérjük, hogy a füzetkét
könyvtára részére megtartani és árát (1.50 P) — a
befolyó adományokkal együtt — templomalapunk
javára a csatolt csekklapon megküldeni szivesked-
jék. Ha a füzetet meg nem tartaná, kérjük lelkészi
hivatalunkhoz visszaküldeni, hogy máshol értékesít-
hessük. Ha sem a füzetet, sem az árát pár héten
belül meg nem kapnánk, postai megbízást leszünk
bátrak becses Címére küldeni.

Nagykanizsa, 1931. február hó.

Mély tisztelettel

Vécsey Barnabás

gondnok.

Kádár Lajos

ref. lelkész.

